

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

Олена БРАЙЧЕВСЬКА

кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародних відносин та міжнародного права,
Київський університет ім. Б.Грінченка
(Київ, Україна), oab@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8438-2365>

«Посли до інших народів»: критерії вибору кандидатур за даними візантійських писемних джерел V–XIII ст.

DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.04.023>

УДК: 341.7:94(450.621)«04/13»

Анотація. Мета студії полягає у вивченні практики освітньої, комунікативної та адміністративно-управлінської підготовки візантійської політичної еліти – імператорських послів за даними історико-літературних творів та епістолярною спадщиною. **Методологічну основу** складає принцип історизму, який спирається на дослідницьку стратегію історії життя від першої особи. **Наукова новизна.** Уперше в українській історіографії досліджуються критерії вибору, процедура призначення, підготовка імператорських послів та інших учасників посольства до виконання дипломатичних доручень, рівень їх освіти, особисті риси, протокольні вимоги до поведінки, ризики й небезпеки діяльності. **Висновки.** Головним критерієм при визначенні кандидатури імператорського посла була довіра з боку імператора та доволі вузького кола його радників до особи, якій доручалося очолити дипломатичну місію. Посол був безпосереднім представником монарха, тож мав відповідати певним соціальним, освітнім, управлінським, репутаційним критеріям. Послами призначали високопоставлених сановників, представників константинопольської знаті, воєначальників. Велике значення при виборі кандидатури мала освіта, знання історії, філософії, юриспруденції, володіння ораторським мистецтвом, уміння переконувати й вести перемовини. Цінувалися також природний розум, статечність, розважливність, мудрість. Крім того, імператорські послы повинні були мати бездоганну репутацію, а також адміністративний або військовий досвід.

Ключові слова: Візантійська імперія, дипломатія, імператорські послы, посольські місії, дипломатична практика, переговори.

Дипломатичним акціям Візантійської імперії, спрямованим на утвердження її політичного й економічного впливу на сусідні держави, народи, захист власних кордонів, присвячено величезний масив публікацій. Водночас діяльність послів, перекладачів, інших членів посольських місій, які були безпосередніми виконавцями дипломатичних доручень, здійснювали відповідну комунікацію як із союзниками, так і ворогами імперії в різні періоди її існування, не набула належного висвітлення в

науковому дискурсі, зокрема й українському. Окремі аспекти цієї проблематики досліджували К.Нечаєва, О.Бекер, Н.Дрокур, А.Пікін, В.Кузовков¹. Незважаючи на певний поступ у вивченні значених питань, критерії вибору очільників та учасників місій, їх підготовка, труднощі, виклики, ризики, небезпеки посольської справи, особливості дипломатичної комунікації в різні періоди існування Візантійській імперії потребують більш детального розгляду.

Згадки про посольства, описи переговорів, імена послів, їх характеристики, дипломатичні успіхи та невдачі неодноразово зустрічаються у візантійських писемних джерелах. Особливий інтерес серед них становлять історико-літературні та епістолярні твори, авторами яких були самі послы або ж інші учасники місій.

Пріск Панійський (між 410–420 – після 472 рр.), Петро Патрикій (бл. 500–565 рр.) та Ноннос (дати народження і смерті невідомі) були послами Візантії в V–VI ст., коли спостерігався сплеск її дипломатичної активності, спрямованої на відновлення колишніх кордонів Римської імперії. Першочерговими завданнями дипломатії тоді стало протистояння гунам на Дунаї та забезпечення нейтралітету Остготського королівства під час війни з вандалами в Північній Африці. Після розгрому остготів і захоплення південно-східної частини володінь вестготів на Піренеях візантійська дипломатія вела складні переговори з персами, метою котрих було припинення їх постійних вторгнень та посилення власного впливу на кочові арабські племена в долинах р. Євфрат, на державні утворення Кавказу. Інтенсивні дипломатичні контакти з народами Аравійського півострова й Ефіопією спрямовувалися на встановлення союзницьких відносин та послаблення перського впливу у цьому регіоні.

Найбільш відомим візантійським дипломатом у цей період був «софіст і ритор» Пріск Панійський². Народився він у фракійському місті Паніоні, у заможній родині провінційних аристократів³. Здобув добру філософську й риторську освіту, що дало змогу обійняти посаду при імператорському дворі. Згодом став радником і секретарем високопоставленого сановника Максиміна. Дипломатична діяльність Пріска розпочалася 448 р., коли у складі відправленого візантійським імператором Феодосієм II посольства, яке очолював його патрон Максимін, він відвідав ставку гунського вождя Аттіли. Брав безпосередню участь у переговорах із «багатом Божим» та в усіх протокольних заходах, якими вони супроводжувалися. Двома роками пізніше у складі візантійського посольства Пріск перебував у Римі, де вів переговори з Хільдеріком I, сином франкського короля Меровея, намагаючись схилити його до союзу з Візантією. Згодом, знову в почті посла Максиміна, відвідав Сирію та Єгипет, беручи участь у

¹ *Нечаєва Е.Н.* Участие врачей в позднерантичной дипломатии // Жебелевские чтения-3. – Санкт-Петербург, 2001. – С.194–200; *Нечаєва Е.* Les activités secrètes des ambassadeurs dans l'antiquité tardive // Ambassadeurs et ambassades au coeur des relations diplomatiques: Rome, Occident Médiéval, Byzance (VIIIe s. avant J.C. – XIIe s. après J.C.) / Eds. A.Becker, N.Drocourt. – Metz, 2012. – P.183–202; *Becker A.* Les relations diplomatiques romano-barbares en Occident au Ve siècle: acteurs, fonctions, modalités. – Paris, 2013; *Drocourt N.* Introduction // La figure de l'ambassadeur entre mondes éloignés: Ambassades, envoyés officiels et représentations diplomatiques entre Orient islamique, Occident latin et Orient chrétien (XIe au XVIe siècle). – Rennes, 2015. – P.9–16; *Idem.* Au nez et à la barbe de l'ambassadeur: Cheveux, poils et pilosité dans les contacts diplomatiques entre Byzance et l'Occident (VIe – XIIe s.) / Ed. E.Juhász // Byzanz und das Abendland. IV, Studia Byzantino-Occidentalia (Antiquitas, Byzantium, renaissance XXI). – Budapest, 2016. – P.107–134; *Idem.* Byzantine Diplomacy // Encyclopedia of Diplomacy / Ed. G.Martel. – Vol.I. – Chichester, West Sussex, 2018. – P.247–263; *Пікін А.В.* Соціальний статус кандидатів для посольської миссії Восточної імперії в 430–470-х гг. (на матеріалі Пріска Панійського) // Вестник Ивановского государственного университета: Серия «Гуманитарные науки». – Вып.4(15). – Иваново, 2015. – С.20–28; *Кузовков В.* Дипломатія Східної Римської імперії кінця IV – початку VI ст. у працях раннях візантійських істориків // Емінак. – Вип.1/2. – Миколаїв, 2015. – С.45–49; *Його ж.* Візантійська дипломатія у творах Константина VII Багрянородного // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О.Сухомлинського: Серія «Історичні науки». – Вип.1. – Миколаїв, 2019. – С.57–62.

² *Удальцова З.В.* Мирозозрение византийского историка V в. Приска Панійского // Византийский временник. – Т.33. – Москва, 1972. – С.48.

³ Там же.

перемовинах з арабськими й нубійськими кочовиками. Від 456 р. Пріск перебував у Константинополі, на службі в Євфимія, магістра офіцій часів правління наступника Феодосія II – імператора Маркіана⁴.

Дипломатична діяльність Пріска знайшла відображення в його історичному творі «Візантійська історія й діяння Аттілі», в основу якого лягли власні враження і спостереження, занотовані під час подорожі та перебування у ставці вождя гунів. Фрагменти цієї праці збереглися у збірці ексцерптів «Про посольства» Константина Багрянородного та у вигляді окремих уривків у творах інших авторів⁵. За свідченнями Пріска, рішення про встановлення дипломатичних контактів, відправлення посольських місій і вибір людей, котрі мали їх очолювати, ухвалював безпосередньо імператор за участі високопоставлених і наближених осіб. Описуючи підготовку посольства до Аттілі, в якому він сам брав участь, Пріск зазначив, що рішення про це василевс прийняв не одноосібно, а разом із сановником Хрисафієм та магістром офіцій Мартилієм. За словами автора, участь магістра офіцій, коли йшлося про підготовку посольства, була обов'язковою⁶. Очолити місію доручили придворному Максиміну, який запропонував Пріску, уже відомому на той час у Константинополі ритору та софісту, стати його радником і секретарем. Офіційні завдання, про які повідомляли посла, не завжди збігалися з таємними, що ставилися перед іншими учасниками місії. Так, озвученим дорученням посольства Максиміна до гунів були переговори з Аттілою, а негласним, за пропозицією євнуха Хрисафія, – убивство гунського вождя⁷. Про це секретне завдання ані посол, ані його секретар і радник попереджені не були. Коли ж про потаємні наміри візантійців дізнався Аттіла, Максиміну та Пріску довелося докласти значних зусиль і майстерності, щоб не просто зберегти власні життя, а й урегулювати ситуацію, продовжити перемовини⁸.

Дипломатичний досвід описав у своїх історичних працях і Петро Патрикій. Він був вихідцем із заможної провінційної родини, здобув юридичну освіту в Константинополі, мав там відповідну практику. Сучасник Петра Іоанн Лід, знайомий із ним особисто, характеризував того як неперевершеного знавця законів, успішно го захисника своїх клієнтів у судах⁹. На відомого у столиці юриста звернула увагу імператриця Феодора, котра й переконала імператора Юстиніана I призначити його в 534 р. послом до остготської королеви-вдови Аламасунти, а 535 р. – до її наступника Теодага¹⁰. Після повернення з Італії, де, попри статус дипломата, йому довелося кілька років провести у в'язниці, Петра призначили магістром офіцій. У 550 р., уже маючи титул патрикія, він очолював посольство до перського шаха Хосрова I, а в 551–553 рр. – до папи Віглія. У 561 р. за дорученням василевса він знову вів переговори з Хосровом та уклав мирний договір, що поклав кінець війні між Візантією й Персією на Кавказі¹¹.

Петро Патрикій став автором кількох історичних праць, які також збереглися лише у вигляді фрагментів. У них він виклав свої роздуми щодо війни та миру,

⁴ Дестунис С. Сказания Приска Панийского / Пер. С.Дестуниса, вступ. ст., комм. Г.Дестуниса // Учёные записки второго отделения Имп. академии наук. – Кн.7, вып.1. – Санкт-Петербург, 1860. – С.1–4.

⁵ Удальцова З.В. Мировоззрение византийского историка... – С.50.

⁶ Див.: Дестунис С. Сказания Приска Панийского. – С.30–33.

⁷ Там же. – С.31–32.

⁸ Там же. – С.38–43.

⁹ Дестунис С. Византийские историки Дексипп, Эвнапий, Олимпиодор, Малх, Пётр Патрикий, Менандр, Кандид, Ноннос и Феофан Византиец / Пер. с гр. С.Дестуниса. – Санкт-Петербург, 1860. – С.290.

¹⁰ Кесарийский Прокопий. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история / Пер., вступ. ст., комм. А.А.Чекаловой. – Москва, 1993. – С.280–283.

¹¹ Удальцова З.В. Дипломатия ранней Византии в изображении современников // Культура Византии. – Т.1. – Москва, 1989. – С.280–283.

обов'язків посла, детально описав процедуру укладення мирних договорів, проведення переговорів, їх зміст. Він був одним із перших візантійських авторів, який описав історію посади магістра оффіцій (обіймав її впродовж 26 років) і придворні церемонії. Уривки його праці «Про цивільний устрій», де йдеться про палацовий церемоніал, згодом були включені до збірки Константина Багрянородного «Про церемонії візантійського двору»¹². Дипломатичну діяльність та історичні праці Петра Патрикія високо оцінювали його сучасники. Так, описи посольських місій і звіти про переговори з перськими послами й шахом Хосровом I використовував Менандр Протектор при написанні своєї «Історії». Саме завдяки цьому фрагменти творів Петра Патрикія дійшли до нашого часу. За словами Менандра, у Петра можна прочитати, про що та як говорили повірені двох держав¹³.

Дипломатичні таланти, успіхи й невдачі, особисті риси Петра Патрикія неодноразово згадувалися у працях інших візантійських авторів. Його називали ритором, істориком, знаменитим ученим, блискучим знавцем законів, вихованим на філософії перемагати словами. Сучасники захоплювалися освіченістю, ерудицією, постійним потягом до знань, природним розумом, лагідністю, умінням вести переговори й переконувати інших, нездоланністю у красномовстві, здатністю пом'якшувати «варварські непохитні та пихаті уми»¹⁴. Обіймаючи посаду магістра оффіцій, який опікувався дорогами, збройними майстернями, прийманням іноземних посольств, Петро Патрикій зарекомендував себе сановником, котрий дбав про велич держави й неухильно дотримувався її законів¹⁵. Подані в писемних джерелах його дипломатичні та управлінські риси дуже нагадують вимоги до візантійських послів, відомі з ексцерптів Константина Багрянородного. Так, посланець повинен дотримуватися певних етикетних норм: бути якомога приємнішим у спілкуванні, великодушним, благодійником, уміти хвалити як своє, так і чуже, не принижувати чужого. Від посла вимагалось вести справи розсудливо, стежити за зміною обставин, а не бездумно виконувати те, що йому наказано (якщо тільки не було розпорядження зробити щось за всяку ціну). Візантійські послы мали бути благочестивими, вільними від звинувачення у злочині та від публічного засудження, розумні від природи, віддані державі, готові жертвувати заради неї¹⁶. Такі вимоги і правила поведінки імператорських дипломатів, наведені Константином Багрянородним, сформувалися, вочевидь, уже в V–VII ст. У X ст. це вже були усталені норми, включені в довідник «Про посольство», над укладанням якого працював василевс.

Опис власної місії залишив також Ноннос, посол Юстиніана I до Аравії та Ефіопії. Він з'явився на світ у родині сирійських вихідців, котрі мешкали в Константинополі. Представники трьох поколінь його сім'ї, знаючи східні мови, виконували дипломатичні доручення імператорів Анастасія, Юстина I, Юстиніана I, п'ять разів упродовж 502–530 рр. очолюючи візантійські посольства до Аравії й Ефіопії¹⁷. Дипломатична діяльність діда та батька Нонноса була спрямована на посилення впливу імперії на арабські племена південного заходу, центру Аравійського півострова. Ноннос продовжив родинну справу, був послом до хім'яритів, до південноаравійських володарів, їздив в Аксумське царство. Метою очолюваних ним місій було схилити їх до союзу з Візантією та заручитися підтримкою у протистоянні з персами в

¹² *Дестунис С.* Візантійские историки... – С.288.

¹³ Див.: Там же. – С.355.

¹⁴ Там же. – С.291.

¹⁵ Там же. – С.290.

¹⁶ Там же. – С.X–XIII.

¹⁷ *Bowersock G.W. (Glen Warren).* Nonnosus and Byzantine diplomacy in Arabia // *Rivista storica italiana.* – Vol.124. – №1. – 2012. – P.282–290.

Аравії. У своєму звіті Ноннос описав прийом у негуса Аксума¹⁸, незвичний спосіб життя народів, які траплялися на шляху дипломата, місцевий клімат, природу, труднощі й небезпеки та ін.¹⁹

Чималий внесок у висвітлення історії дипломатичної практики IX – початку XI ст. зробили Лев Хіросфакт (бл. 840 – після 913 рр.) і Никифор Уран (бл. 950 – бл. 1010 рр.). Обидва були послами в період розквіту імперії, коли Візантія зайняла своє чітко визначене місце між двома світами – Сходом і Заходом²⁰. Залежно від зовнішньополітичних інтересів дипломатія служила різним цілям. У часи територіальної експансії Константинополя головним завданням було замирення агресивних сусідів і недопущення їхніх вторгнень у володіння василевса, натомість за політичної й воєнної стабільності – розширення впливу на прилеглі території, зокрема на Кавказі, Балканах, у Північному Причорномор'ї. Основну загрозу для Візантії у цей період становили її східні сусіди (перси, араби), а на півночі – слов'янські держави Балканського півострова. Імперія намагалася протидіяти як силою, так і дипломатичними засобами.

Джерелом відомостей про дипломатичну кар'єру вихідця із заможної та знаної пелопоннеської родини, учня Лева Математика, автора анакреонтичних віршів, епіграм, гімнографічних творів, родича четвертої дружини імператора Лева VI Зої Карбонопсина Лева Хіросфакта стала його епістолярна спадщина²¹. Збереглися 14 послань із листування з болгарським царем Симеоном, 6 – адресованих імператорові та ін.²² Свого часу він був високопоставленим сановником при дворі Василя I – мав титул містика й відповідав за палацову кореспонденцію та оформлення грамот. У роки правління Лева VI Хіросфакт отримав титул патрикія, виконував обов'язки судді, а згодом – дипломатичні доручення василевса²³. Тричі був послом до болгарського володаря Симеона, до патріархів Александрії, Антіохії та Єрусалима, кілька разів очолював місії в Багдад, де вів переговори з халіфом аль-Муктафі.

Дипломатична діяльність Лева Хіросфакта була пов'язана переважно з вирішенням питань повернення візантійських полонеників, захоплених у ході війн із болгарами та нападу арабів на Фессалоніки 904 р.²⁴ Під час посольських місій до Болгарії він двічі побував у в'язниці, куди його кинув цар Симеон (не вислухавши й не зваживши на статус посла). Утім навіть з ув'язнення за допомогою листування він вів переговори з болгарським володарем про обмін бранців. Результатом посольських місій Хіросфакта до Болгарії стало підписання мирного договору, повернення у Візантію кількох тисяч полонених, передача під контроль імперії 30 фортець в області Діррахій з «усіма багатствами та їхніми жителями»²⁵. Йому також удалося переконати царя Симеона не захоплювати розорені арабами в 904 р. Фессалоніки в обмін на низку поступок із боку Константинополя.

Лев Хіросфакт підписав мир із халіфом аль-Муктафі. Він домовився про повернення додому захоплених під час розграбування Фессалонік візантійців, привів у Константинополь для подальших перемовин послів від багдадського володаря, забезпечив виплату данини правителями двох прикордонних областей, уклав вигідні для Візантії угоди з напівнезалежними від Аббасидського халіфату емірами Мелітини й Тарсу. Результати посольської місії Лева Хіросфакта на Сході високо оцінив

¹⁸ Удальцова З.В. Дипломатия ранней Византии... – С.383.

¹⁹ Дестунис С. Византийские историки... – С.483–487.

²⁰ Острогорский Г. История Византии. – Л., 2002. – С.205.

²¹ Хирсфакт Лев. Сочинения / Пер. с гр., комм., вступ. ст. Т.А.Сениной. – Санкт-Петербург, 2017. – С.6.

²² Там же. – С.202–238.

²³ Там же. – С.7–8.

²⁴ Острогорский Г. История Византии. – С.233.

²⁵ Хирсфакт Лев. Сочинения. – С.226.

імператор, про що у своєму листі до дипломата повідомляв придворний Генесій, називаючи його найвидатнішим переговорником²⁶. Однак після повернення у столицю Хіросфакт став жертвою наклепу, потрапив у немилість до Лева VI, відтак його кар'єра скінчилася.

Дипломатичні доручення виконував і воєначальник та придворний письменник Никифор Уран. Він був вихідцем із константинопольського аристократичного роду, представники якого неодноразово згадувалися в писемних джерелах початку X ст., зокрема у «Книзі церемоній» Константина Багрянородного²⁷. Свою політичну кар'єру розпочав в імператорській канцелярії, де отримав титул магістра, а згодом став особистим секретарем Василя II. У 980–981 та 982–983 рр. Никифор очолював візантійське посольство до правителя Ірану, Іраку й ал-Джезіру Адуда ал-Даули. Він мав виконати (навіть шляхом підкупу) доручення імператора та повернути в Константинополь бунтівного полководця Варду Скліра, котрий після поразки втік до Багдада, де перебував у почесному полоні²⁸. Під час чергових переговорів Никифора Урана звинуватили у спробі отруїти Варду Скліра, адже домовитися про його видачу не вдавалося. Адуд ал-Даула кинув посла у в'язницю²⁹. Лише за кілька років по смерті халіфа Никифора звільнили, тож він із великими труднощами зміг повернутися додому.

До авторів історичних праць, де є згадки про їхню дипломатичну діяльність, належав і Георгій Акрополіт (1217 – кінець 1282/початок 1283 рр.). У часи існування Нікейської імперії та після відвоювання 1261 р. Константинополя він неодноразово виконував дипломатичні доручення Феодора II Ласкаріса й Михаїла VIII Палеолога. За власними свідченнями, походив він із константинопольського аристократичного роду³⁰. У 16-річному віці закінчив курс граматики, після чого батьки відправили його до двору Іоанна III Дуки Ватаца. За розпорядженням василевса впродовж трьох років вивчав риторику в популярного серед візантійської знаті Феодора Екзаптерига. Згодом студював філософію в Никифора Влемміда, надихаючись напутнім словом володаря про те, що найзнаменитіші серед усіх людей – імператор і філософ³¹. Цікавився також природничими науками, медициною. Після завершення навчання був призначений учителем логіки та філософії до спадкоємця престолу – майбутнього імператора Феодора II Ласкаріса.

Дипломатична кар'єра Георгія Акрополіта розпочалася 1252 р., коли він очолив посольство до епірського деспота Михаїла II Ангела, яке увінчалось підписанням вигідного для Нікейської імперії мирного договору. У 1256 р. брав участь в укладенні миру з II Болгарським царством. Згодом, побоюючись, що домовленості можуть бути не виконані, Феодор II Ласкаріс звинуватив Акрополіта в недбалості та відсутності дипломатичних здібностей. Тож ані освіта, ані широкі знання, ані приязні стосунки з імператором, якого він у дитинстві навчав логіки й філософії, не врятували посла від високого гніву та ганебного покарання – публічного побиття палицями, після чого він довго хворів³². Вершиною дипломатичної кар'єри Георгія Акрополіта стало очолюване ним 1274 р. посольство до Ліона на XIV Вселенський собор, де він

²⁶ Там же. – С.211.

²⁷ *Мохов А.С.* «Хозяин Востока» магистр Никифор Уран // Уральский исторический вестник. – Вып.3(32). – Екатеринбург, 2011. – С.42.

²⁸ *Розен В.Р.* Император Василий Болгаробойца: Извлечения из летописи Яхьи Антиохийского. – Санкт-Петербург, 1883. – С.12–13.

²⁹ Там же. – С.14.

³⁰ *Акрополит Георгий.* История / Пер., вступ. ст., комм. и прил. П.И.Жаворонкова; отв. ред. Г.Г.Литаврин. – Санкт-Петербург, 2005. – С.16–17.

³¹ Там же. – С.68–69.

³² Там же. – С.109–111.

представляв Михаїла VIII Палеолога під час підписання унії між Західною і Східною церквами³³.

Писемні свідчення Пріска Панійського, Петра Патрикія, Нонноса, Лева Хіросфакта, Никифора Урана, Георгія Акрополіта дозволяють зробити висновок, що посол у Візантійській імперії в усі періоди її існування був основною фігурою в дипломатичній комунікації як із союзниками, так і ворогами. Головним критерієм вибору кандидатури виступала довіра імператора до того, кому доручалося очолити місію. Рішення про встановлення дипломатичних контактів, відправлення посольств та вибір послів володар ухвалював як самостійно, так і за участі високопоставлених або наближених сановників. Дипломатичні доручення василевса вважалися великою честю, від якої не прийнято відмовлятися, навіть попри те, що нерідко місії були пов'язані з небезпеками й ризиками для життя. У системі візантійського державного управління не було постійного штату послів і спеціальної структури, яка опікувалася б належною підготовкою таких людей. Функції посла доручали виконувати поважним та освіченим достойникам, представникам константинопольської знаті, воєначальникам. «Посли до інших народів» у різні періоди існування імперії відзначалися знанням риторики, історії, філософії, юриспруденції, володіли ораторським мистецтвом, умінням перекопувати й вести переговорний процес. Дехто з них був відомий своїми літературними, науковими творами. Перед відправленням місій їх очільників перевіряли на здатність виконувати поставлені завдання. Посол як представник імператора повинен був мати бездоганну репутацію, досвід адміністративного управління або командування військами. Зазвичай це були особи, здатні вирішувати поставлені перед ними складні завдання, що й забезпечувало дипломатичні успіхи Візантійської імперії впродовж усього періоду її існування.

REFERENCES

1. Akropolit, Georgij. (2013) *Istoriia* (Transl. P.I.Zhavoronkov). Sankt-Peterburg: Aletejya. [in Russian].
2. Becker, A. (2013). *Les relations diplomatiques romano-barbares en Occident au Ve siècle: acteurs, fonctions, modalités*. Paris: De Boccard. [in French].
3. Bowersock, G. (Glen Warren). (2012). Nonnosus and Byzantine diplomacy in Arabia. *Rivista storica italiana*, 124, 1, 282–290.
4. Drocourt, N. (2015). Introduction. *La figure de l'ambassadeur entre mondes éloignés: Ambassadeurs, envoyés officiels et représentations diplomatiques entre Orient islamique, Occident latin et Orient chrétien (XIe au XVIe siècle)*, 9–16. Rennes: Presses universitaires de Rennes. [in French].
5. Drocourt, N. (2016). Au nez et à la barbe de l'ambassadeur: Cheveux, poils et pilosité dans les contacts diplomatiques entre Byzance et l'Occident (VIe – XIIe). *Byzanz und das Abendland. IV. Studia Byzantino-Occidentalia (Antiquitas, Byzantium, renaissance XXI)*, 107–134. Budapest. [in French].
6. Drocourt, N. (2018). Byzantine Diplomacy. *The Encyclopaedia of Diplomacy*, 1, 247–263. Chichester, West Sussex: Wiley Blackwell.
7. Kesarijskij, Prokopij. (1993). *Vojna s persami. Vojna s vandalami. Tajnaya istoriya* (Transl., introd., comm. A.A.Chekalova). Moskva: Nauka. [in Russian].
8. Khirosfakt, Lev. (2017). *Sobineniya* (Transl. T.Senina). Sankt-Peterburg: Aletejya. [in Russian].
9. Kuzovkov, V. (2015). Dyplomatiia Skhidnoi Rymskoi imperii kintsia IV – pochatku VI st. u pratsiakh rannikh vizantijskykh istorykyv. *Eminak*, 1-2, 45–49. [in Ukrainian].
10. Kuzovkov, V. (2019). Vizantiiska dyplomatiia u tvorakh Konstanytna VII Bahrianorodnoho. *Naukovyi visnyk Mykolajivskoho natsionalnogo universytetu im. V.O.Sukhomlynskoho: Seriya „Istorychni nauky”*, 1, 57–62. [in Ukrainian].
11. Mokhov, A.S. (2011). «Khozain Vostoka» magistr Nikifor Uran. *Uralskij istoricheskiy vestnik*, 3(32), 41–49. [in Russian].
12. Nechaeva, E.N. (2001). Uchastie vrachej v Pozdneantichnoj diplomatii. *Zbebeleuskie chteniya-3*, 194–200. [in Russian].
13. Nechaeva, E. (2012). Les activités secrètes des ambassadeurs dans l'antiquité tardive. Eds. A.Becker, N.Drocourt. *Ambassadeurs et ambassades au coeur des relations diplomatiques: Rome, Occident Médiéval, Byzance (VIIIe s. avant J.C. – XIIe s. après J.C.)*, 183–202. Metz: Presses Universitaires de Lorraine. [in French].
14. Ostrohorskyi, H. (2002). *Istoriia Vizantii*. Lviv: Litopys. [in Ukrainian].
15. Pikin, A.V. (2015). Sotsialnyj status kandidatov dlya posolskoj missii Vostochnoj imperii v 430–470 gg. (na materiale Priska Panijskogo). *Vestnik Ivanovskogo gosudarstvennogo universiteta: Seriya “Gumanitarnye nauki”*, 4(15), 20–28. [in Russian].
16. Udaltsova, Z.V. (1972). Mitrovozzrenie vizantijskogo istorika V v. Priska Panijskogo. *Vizantijskij vremennik*, 33, 47–55. [in Russian].
17. Udaltsova, Z.V. (1989). Diplomatiya rannej Vizantii v izobrazhenii sovremennikov. *Kultura Vizantii*, 1, 371–392. Moskva: Nauka. [in Russian].

³³ Там же. – С.17.

Olena BRAICHEVSKA

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Docent,
Docent at Department of International Relations and International Law,
B.Hrinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine), oab@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8438-2365>

“Ambassadors to Other Nations”: Criteria for Selecting Candidates According to Byzantine Written Sources of the Fifth – Thirteenth Centuries

Abstract. The purpose of the study is to show up the practice of educational, communicative and administrative training of the Byzantine political elite – the imperial ambassadors according to their historical and literary works and epistolary heritage. **The methodological basis** of the study constitutes the principle of historicism, which is based on the research strategy of the life stories from the first person. **Scientific novelty.** For the first time in Ukrainian historiography the criteria for selecting an imperial ambassador, the procedure for his appointment, the preparation of the ambassador and the other embassy staff for the diplomatic missions, their level of education, personal qualities, protocol requirements for the ambassador’s behaviour, risks and dangers of diplomatic activities are studied. **Conclusions.** The main criterion for the appointment of the imperial ambassador in the Byzantine Empire was the trust of the emperor and a narrow circle of his advisers to the person who was entrusted to head the diplomatic mission. The ambassador was a direct representative of the byzantine emperor and had to meet certain social, educational, presentative and managerial criteria. Ambassadors were appointed not simply from the high-ranking officials, representatives of the Constantinople nobility and military leaders. Of great importance in choosing the candidacy of ambassador was his education level: knowledge of history, philosophy, law, public speaking, the ability to persuade and negotiate, knowledge of protocol rules of diplomatic conduct. The natural intelligence, sedateness, prudence and wisdom were also valued. In addition, the imperial ambassadors had to have an excellent reputation, experience in administrative or military management.

Keywords: Byzantine Empire, diplomacy, imperial ambassadors, ambassadorial missions, diplomatic practice, negotiations.